

Beeld uit 'The Fairy Queen' in Theater Erfurt
Foto Lutz Edelhoff

Ulrike Quade

"Robots zijn theaterpoppen van morgen"

Judith Marseille

Ulrike Quade en haar medewerkers houden kantoor, én werkplaats, in een voormalig winkel-pand in Amsterdam Nieuw-West. Aan de gevel wapperen vlaggen bedrukt met 'Ulrike Quade Company' en in de etalage zijn oude bekenden uitgesteld, poppen uit diverse producties van het gezelschap.

Tijdens het gesprek druppelen de 'snuffelstagiaires' binnen: scholieren uit de bovenbouw van het middelbaar onderwijs met een speciale belangstelling voor poppen- en objecttheater.

Je hebt een brede achtergrond: je hebt antropologie gestudeerd, literatuurwetenschap en germanistiek en je bent vervolgens cum laude afgestudeerd als theatermaker aan de Hogeschool voor de Kunsten in Utrecht. Hoe ben je tot de keuze voor poppentheater gekomen?

"Het was in 1994, ik zat nog op de theateropleiding, en er was een poppentheaterfestival in Utrecht. Ik zag daar Neville Tranter met *Kaspar Hauser*, Fred Delfgaauw met *Vorst aan de grond* en Hoichi Okamoto met een voorstelling die zo mystiek was, als ik niet eerder had gezien. Er was in die jaren ook een mooi festival in Arnhem, van Henk Boerhof, *Images*, met voorstellingen uit de hele wereld. Daar maakte ik de keuze om met poppen te gaan werken, én ik wilde naar Japan. Ik heb lang gedacht dat het, gegeven dat mijn Nederlands destijds nog niet zo sterk was, een belangrijke rol speelde bij de keuze voor beeldend theater. Talig was ik sterk genoeg, maar ik ben steeds meer tot de overtuiging gekomen dat we met de ratio niet overal kunnen komen. Met figurentheater kom je waar de taal niet geraakt. Het hangt ook samen met mijn karakter. Vroeger op school had je acteurs in opleiding die in het middelpunt wilden staan, en dat wilde ik nu juist niet."

Je bent gaandeweg meer regie gaan doen?

"*Zijde*, een voorstelling met Bunraku-elementen, naar de roman van Alessandro Baricco, was mijn debuut, in 2001. Ik ben langzaam van speler naar regisseur gegroeid. Er was tien jaar lang een overlap tussen spelen en regisseren, want ik wilde niets abrupt afbreken. Vóór mijn afstuderen had ik al een stichting opgericht, die tot op de dag van vandaag ononderbroken actief is gebleven, zij het met verschillende gezelschappen. In 2004 heb ik het Lincoln Center Directors Lab gedaan in New York, als Nederlandse delegatie tussen vijftien internationale deelnemers, naast de Amerikaanse. In 2006 had ik een solo met *Me too, a side show*, in 2009 nog één en in 2016 heb ik voor het laatst zelf gespeeld, dat kwam omdat *The Writer* heel lang doorging. Ik noem mijn werk nu interdisciplinair, want ik werk niet alleen met poppenspelers. Regisseurs komen zelden uit de poppenspeltraditie, want die is erg individueel gericht. De acteurs en dansers met wie ik werk, zijn meestal beginners in het poppenspel, dus we maken steeds een inhaalslag, ook omdat er geen echte beroepsopleiding is."

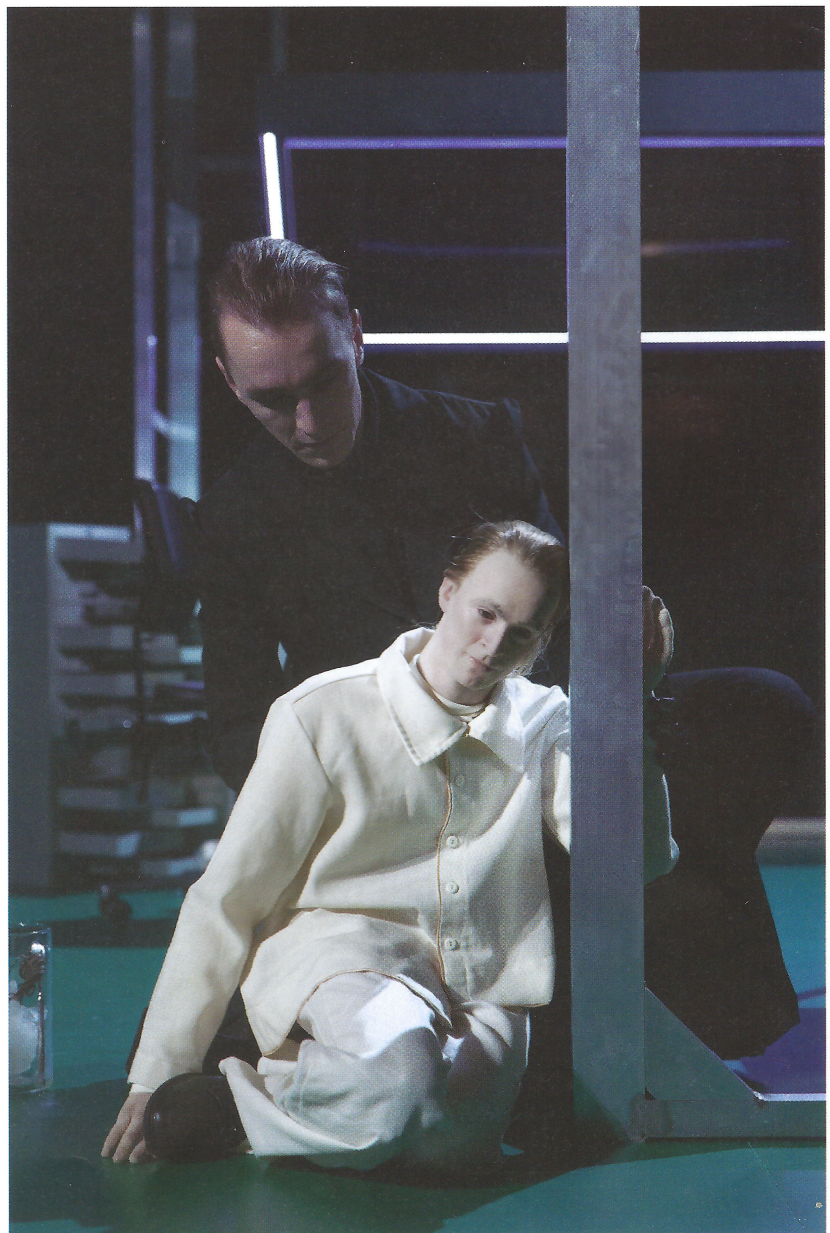
Je treedt ook buiten de gebaande paden met je belangstelling voor nieuwe technologie, science fiction en filosofie?

"De dramaturg met wie ik samenwerk, Thomas Lamers, is filosoof. We halen de mens uit het verhaal en laten hem kijken naar iets dat groter is dan hijzelf. Vroeger werd gezegd dat de pop-

penspeler God was, maar dat zou ik nu niet meer zeggen. We moeten erkennen dat we in een grotere context leven en dat we die moeten gaan begrijpen. Noem het posthumanisme. Het poppenspel is een laboratorium. Sinds kort werk ik met De Vrije Universiteit, de Universiteit Utrecht en de Hogeschool voor de Kunsten in een vierjarig project over artificial intelligence, over de verbinding tussen robots en theater. Robots zijn de theaterpoppen van morgen. Het ontwerpen van robots is heel omslachtig, maar er is een andere, filosofische cloud, die stelt dat er een collectief bewustzijn is, een collectieve intelligentie, en dan gaat het ineens heel snel. We onderzoeken het menselijk brein en robothersens, en dat roept natuurlijk ethische vragen op. Het kan science fiction worden, inclusief doemscenario's, dus je moet het goed begeleiden, maar het is in wezen al gaande."

Welke betekenis heeft bunraku nog voor je?

"Ik zoek altijd nieuwe gebieden op, maar we blijven ook traditioneel poppentheater doen. Jaarlijks komt er een bunrakumeester over, die een masterclass van een week geeft. We hebben in Brussel de opera *Madama Butterfly* geënceneerd, met de hoofdfiguur als pop. Tweënhalf uur choreografie,

Beeld uit 'De droomlozen'
Foto Casper Koster

technisch moest het perfect zijn. *Madama Butterfly* had een jonger broertje, en dat zou weleens een robotje kunnen zijn... Maar dat moet je niet het idee geven dat in de toekomst alle poppen robots zijn. Verbeeldingskracht en magie mogen weer, het is een rijk veld."

Hoe heb je dat veld zien veranderen?

"Poppentheater is deel gaan uitmaken van de algemene beeldcultuur. Nieuwe generaties, maar ook die daarboven, hebben geen stoffige associaties meer, of het idee dat ze geen pop willen aanraken. Jongeren spelen games, ze hebben een avatar, ze maken animaties, ze associëren het meer daarmee. Poppentheater is in andere kunstvormen opgenomen, er wordt meer interdisciplinair gewerkt. In het voorjaar van 2019 maakte ik *The Fairy Queen - Ein Sommernachtstraum in Erfurt*, een gelijkwaardige combinatie van opera, dans en poppentheater. Ego's verdwijnen dan, het gaat om de visie die je neerzet. Drie mensen die één pop bespelen moeten wel een team zijn, anders trek je hem kapot. Veel soloperformers vinden dat ingewikkeld. Poppen leveren een grotere bijdrage aan actuele thema's: klimaat, politiek, mannelijke hegemonie, het uiteenvallen van het ego - want daarmee redden we de wereld niet. De mens van nu heeft meerdere identiteiten en de vraag is: wiens verhaal vertellen we?"

Wat waren je eigen hoogte- en dieptepunten?

"Een optreden met *The Writer* in Belgrado, in 2010 was een hoogtepunt. Alles viel op zijn plaats: een groot theater, veel publiek, *The Writer* de hele dag op televisie, en een zekere urgentie, wat is de rol van schrijvers tijdens een oorlog? Maar ook om na vijftien jaar, met wortels in het Japanse poppen-

spel, gevraagd te worden om *Madama Butterfly* te regisseren, en zo al mijn kennis en ervaring bij elkaar te brengen. Een dieptepunt is als een voorstelling niet wil lukken. *Munch en Van Gogh* was 65 keer verkocht, maar het kwam inhoudelijk niet bij elkaar. In Noorwegen lukte het wel, en ook toen ik alleen *Van Gogh* deed, in het Van Goghmuseum. We hebben onlangs *Dorian Gray* gemaakt, en de Theaterkrant noemde dat de slechtste voorstelling van het jaar. In *Dorian Gray* deden we drie onderzoeken, veel nieuwe ingrediënten geëxploreerd, en dat wilde niet in een keer passen. Zoiets is wel een leerproces, waar ik ingrediënten uit meeneem naar nieuwe projecten."

Wat staat er op stapel?

"De volgende voorstelling, *Womb*, wordt een mythisch verhaal over kindrewens, onvruchtbaarheid, seks en geweld. Ik wil in de toekomst interdisciplinair werk op grotere podia neerzetten, niet per se opera's of toneelstukken, maar voorstellingen die in zichzelf kloppen en die vanuit verschillende invalshoeken een verhaal vertellen. Poppen, beelden, nieuwe technologie, muziek, inspireren me om nog meer een eigen signatuur te ontwikkelen. En verder zou ik graag doorgaan met verdieping en research los van voorstellingen."

www.ulrikequade.nl

Beeld uit 'The Writer'

Foto Knut Bry